

**O'QUVCHILARNING FANLARGA BO'LGAN QIZIQISHLARINI
SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI**

Shadmanova Muslimaxon Djamaliddinovna

Guliston tumani 17-umumiy o'rta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi

Annotatsiya. *O'qituvchilarni eng ko'p qiynaydigan, o'zidan qoniqmaslik hissini tuydiradigan va kuydiradigan narsa – o'quvchining darsga qiziqmasligi. Bugun bolalarni chalg'ituvchi, xayolini jamlab olishiga xalaqit beruvchi narsalar ko'p. Bu o'qituvchilar oldiga ham yangidan yangi vazifalar qo'yimoqda. Endi ular o'quvchilari darsga qiziqishi, ta'limga motivatsiyalari saqlanib qolishi uchun turli yangi usullarni o'ylab topishi lozim.*

Kalit so'zlar: *raqamli o'yinlar, “gamification”, kognitiv rivojlanish, “miya o'yinlari”, inklyuziv ta'lim, autizm, disleksiya.*

KIRISH

O'quvchilarni darsga “qaytarish” uchun avvalo ularni darsdan “olib ketgan” muammoni aniqlab olishimiz zarur. Ya'ni o'quvchi nima uchun darsga qiziqmayapti degan savolga javobimiz bo'lishi kerak. Buning uchun anketa, so'rovnoma (istasangiz, anonim tarzda) o'tkazish, ular bilan alohida suhbatlashish, dars jarayonini kuzatish kabi usullardan foydalansak bo'ladi. Har bir usul haqida qisqacha ma'lumot beramiz: O'quvchilar bilan dars jarayoni, undagi kamchilik va yutuqlar haqida ochiq muloqot qilish muammolarni aniqlashda yaxshi samara beradi. Muloqotni savol-javob, ya'ni har bir o'quvchidan mulohaza tinglash yoki turli mashg'ulotlar ko'rinishida o'tkazish mumkin.

O'quvchilarning darsga qiziqmasligiga sabablar bisyor. Quyida ulardan eng keng tarqalgan hamda asosiy sabab sifatida ko'rsatiladiganlarini ko'rib chiqamiz.

Motivatsiya yetishmasligi. Har qanday jarayon amalga oshishi uchun motivatsiya muhim. Garchi ta'lim olish insonning muhim ehtiyojlaridan biri bo'lsa-da, bunga ham inson o'zida motivatsiya topa olishi kerak. Ko'pincha o'quvchilar darsda o'rganayotgan mavzularining amaliy foydasini tushuna olmaydi. Kelajakda

bu bilimlardan qanday foydalanish mumkinligini tasavvur qilolmaydi. Shu sabablarga ko'ra, ular darslarni keraksiz deb hisoblay boshlaydi va o'rganishga motivatsiyasi so'nadi. O'qituvchilar o'zlari berayotgan bilimning muhim va amalda kerakli ekanini tushuntirib berishi motivatsiyani uyg'otishi mumkin.

Mavzularning murakkabligi. O'quv dasturi yoki dars materialining murakkabligi, bolaga nisbatan tushunarsiz tarzda tayyorlangani o'quvchini darsdan uzoqlashtiradi. Ayrim o'quvchilar mavzuni bir necha marta tushunmagandan keyin o'zining muvaffaqiyatsiz ekanini tan oladi va darslarga bo'lgan qiziqishi pasayadi. Baribir o'rgana olmayman degan qarash shakllanib qoladi.

Shaxsiy muammolari. O'quvchining oilasida, do'stlari davrasida, maktabdan tashqari faoliyatida duch keladigan stresslari, muammolari ta'lim jarayoniga e'tibor qaratishga to'sqinlik qilishi mumkin. Bunday hollarda uning ruhiy holatini yaxshilash uchun psixolog yordami zarur bo'ladi.

O'qituvchining dars o'tish uslubi. Darsning qanday tashkil etilishi ham o'quvchilarning qiziqishiga eng ko'p ta'sir o'tkazuvchi omillardandir. Agar o'qituvchi darsni monoton, bir usulga tayanib qolgan holda o'tsa, o'quvchilar bir necha darsdan keyin zerikadi. Darslarning qiziqarli, interaktiv va turfa metodlar bilan o'tilishi (bir darsning ichida ko'plab metod emas, har bir dars uchun alohida metod, almashib qo'llash uchun) o'quvchilar qiziqishini ushlab turadi.

Texnologiyaga bog'lanmaslik. Bugungi kun bolalari texnologiyalar ichida katta bo'lmoqda. Agar darslaringizda zamonaviy texnologiyalardan foydalanmasangiz, o'quvchilarning qiziqishini ushlab turish qiyinlashadi. Shu sababli turli interaktiv vositalar, ta'lim platformalari, video, audio resurslardan foydalanib, darsni boyitish haqida o'ylashingiz zarur. Ulardan har bir darsingizda foydalanmasligingiz mumkin, ora-orada qo'llash ham o'quvchilarni qiziqishda ushlab tura oladi.

O'qituvchiga nisbatan simpatiyaaning yo'qligi. Agar o'quvchi o'qituvchini yoqtirmasa, adolatsiz deb hisoblasa, uning darsiga ham qiziqmay qo'yadi. Ya'ni o'quvchining darsga bo'lgan munosabati uning o'qituvchiga bo'lgan munosabati asosida shakllanadi. Shuning uchun ham falon ustozning darsiga hammamiz

kelardik, jim o'tirib tinglardik degan gaplarni ko'p eshitamiz. Bunda o'qituvchining qattiqqo'lligi emas, adolatli ekani, o'quvchilarning fikriga qiziqishi va ular bilan do'st sifatida gaplasha olishi, ularga maktab hayotidan tashqari masalalarda ham foydali maslahatlar bera olishi asosiy o'rinda turadi.

Tashqi omillar. Telefon, ijtimoiy tarmoq, videoo'yinlar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini "o'ldir"ishi bor gap. Chunki ular chalg'ituvchi xususiyatga ega, o'quvchi fokusni darsga qarata olmaydi. Bundan tashqari, o'quvchilar qayerdadir ishlashi, tuni bilan uxlamasdan turli boshqa mashg'ulotlar bilan shug'ullanishi mumkin. Bular o'quvchining charchashiga olib keladi va darslarda befarq o'tirishiga sabab bo'ladi. Bunday holat kuzatilganda maktab ma'muriyati, ota-ona bilan hamkorlikda yechim izlash eng to'g'ri yo'l.

O'quvchilardagi muammolarni, darsga qiziqmaslik sabablarini o'rganib chiqqanimizdan keyin ularga qarshi choralar qo'llashimiz zarur. Yuqorida o'quvchining darsga qiziqmasligiga olib keluvchi asosiy omillarni sanadik. Shuni hisobga olish kerakki, odatda bu omillar yakka-yakka holda emas, aralash bo'lib uchraydi. Bir o'quvchida omillarning bir nechtasi to'plangan bo'ladi. Shuning uchun ham ularni bartaraf etish haqida so'z ketganda har bir omilga alohida yechim izlash to'g'ri yo'l emas.

Ta'lim jarayonida bolaning o'qishga bo'lgan ichki rag'batini uyg'otish - motivatsiya muhim ahamiyatga ega. Motivatsiya o'quvchiga g'ayrat beradigan, xatti-harakatini boshqaradigan va qo'llab-quvvatlaydigan holat sifatida tavsiflanadi. Motivatsiya holati maqsadlarni o'z ichiga oladi va faollikni talab qiladi. Maqsadlar esa harakatni yuzaga keltiradi hamda o'quvchi o'z qiziqishlarini aniqlab olishiga xizmat qiladi. Shu tariqa uzoq vaqt muayyan mashg'ulot bilan band bo'lish boladagi qat'iyatni shakllantiradi.

XXI asrga kelib ta'lim berishda pedagoglar o'quvchilarning ta'lim olishga bo'lgan qiziqishlarini uyg'otishning yangidan-yangi yo'llarini o'ylab topdilar. Jumladan, o'quvchilarning mustaqil faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi "Loyiha asosida o'rganish", interaktiv o'quv muhitini ta'minlovchi "Moslashtirilgan sinfxona", "Kichik guruhlarda ishlash" kabi pedagogik yondashuvlar. Shular

qatoriga XXI asrda yangi o'qitish usuli ham qo'shildi - "gamification" yoki raqamli o'yinlar orqali o'qitish. Dars jarayonida mavzuni tushuntirishda o'yinlardan shu vaqtgacha ham foydalanib kelingan. Misol uchun, harakatda yashiringan so'zni topish- "Iztopar", "Quruvchi", "Sirli so'z", "Notog'ri jumla" kabi sinf o'yinlari. Tadqiqotlarga ko'ra, o'yinga asoslangan ta'lim berish jarayoni o'quvchi diqqatini o'ziga bog'lab, bolalarda ko'nikma va malakani rivojlantiradi.

O'quvchining o'zlashtirishini tushirib yuboradigan omillardan biri o'zining qobiliyatsizligidan qo'rqishidir. Gemifikatsiya metodi o'quvchilarning qobiliyatsizlik qo'rquvini kamaytiradi. Muvaffaqiyatsizlik o'rganishning ajralmas qismidir, ammo ko'pincha sinfxonasida muvaffaqiyatsizlik o'quvchi uchun sharmandalik va xijolat manbai bo'lib qoladi. O'n yoshli bolaning bir necha marta muvaffaqiyatsizlikka uchragan bo'lsa ham, videoo'yinlarni qayta-qayta o'ynayotganiga guvoh bo'lgan bo'lsangiz, demak o'yinlar o'rganishdagi muvaffaqiyatsizlik oqibatida yuzaga keladigan qo'rquv hamda uyalish hissini o'zgartiradi. Bolalar o'rganish jarayonida nafaqat muvaffaqiyatsizlikni qabul qilib, yana harakat qiladilar, balki qiziqishni o'rganishning bir qismiga aylantiradilar.

Gemifikatsiyadagi yana bir jihat - o'yinning darajalarga bo'linishi va keyingi bosqich o'tish jarayoni, shuningdek, keyingi bosqichga ularni nima kutib turganiga nisbatan qiziqish ham o'rganuvchini olg'a chorlaydi.

XULOSA

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, raqamli o'yinlar orqali o'qitish o'quvchilarda o'ziga bo'lgan ishonchni tarbiyalaydi, o'rganishga bo'lgan qiziqish ichki motivatsiyani uyg'otadi, o'qibo'rganish jarayonida yuzaga kelgan qiyinchiliklarni yengib o'tishda turtki vazifasini o'taydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. A.I. Kuramshin, Periodicheskiy zakon / D.I. Mendeleyev - M.: AST, 2018
2. Russler, N.: Gamification in inklusivem E-Learning. Master Thesis. Humboldt-University Berlin.
3. <https://www.realinfluencers.es/en/2019/05/09/8-21st-century-methodologies/> Internet materiallari